

børn unge & sorg

Når forældre eller søskende
er alvorligt syge
eller døde

Evalueringsnotat:

- Efterladte børn i alderen 2-15 år

Et kort overblik over efterladte børn i alderen 2-15 år

Vi ønsker med dette notat at give et indblik i karakteristika og belastningsgrad hos de børn, som har modtaget et tilbud hos Børn, Unge & Sorg (BU&S). Dette notat vil tage udgangspunkt i de før-målinger, der er foretaget inden børnene starter i gruppe eller et individuelt tilbud. Evaluering på børn blev påbegyndt i marts 2013. Derfor er der meget få børn, der har nået at afslutte et forløb hos Børn Unge og Sorg, hvorfor vi ikke kan udtale os om den effekt, rådgivningen har haft. Vi kan derimod berette om hvilke børn, der benytter sig af Børn Unge og Sorgs tilbud, og hvordan disse børn har haft det, da de startede i forløbet hos Børn Unge og Sorg.

Børnene i indeværende evaluering er alle i alderen 2-15 år og har mistet en eller begge forældre. I evalueringen er børnene inddelt i tre alderskategorier; Børn mellem 2-9 år, 10-12 år og unge teenagere mellem 13-15 år. Der er blevet udformet tre forskellige spørgeskemaer, der hver modsvarer en alderskategori. Hvert skema er en kombination af validerede spørgeskemaer og spørgsmål, som BU&S's forskningscenter har udformet. I hvert spørgeskema indgår der spørgsmål om diverse baggrundsplysninger, omstændigheder omkring dødsfald, netværket og social relationer samt et valideret redskab. For de 2-9årige anvender vi Pediatric Emotional Distress Scale og for de 10-12årige og de 13-15årige anvender vi Inventory of Prolonged Grief for hhv. børn og teenagere. Forældrene svarer for de yngste børn. Ved de 10-12årige opfordre vi til, at forældre og barn gennemgår spørgsmålene sammen og for de unge teenagere, beder vi om, at det er teenageren selv, som besvare spørgeskemaet. Spørgeskemaet sendes ud elektronisk inden den første gruppegang eller individuelle samtale.

Dette notat beror på i alt 26 besvarede spørgeskemaer, fra før-målinger fordelt på de tre alderskategorier. Det er ikke påkrævet at svare på alle spørgsmål i evalueringen. Det skyldes et ønske om at få så mange besvarelser af de mest essentielle spørgsmål som mulig og et ønske om at mindske dropout. Derfor ses der variation i antal af respondenter i nedenstående tabeller.

Vi beskriver først de efterladte børn og unge teenagers baggrund, for dernæst at se på de enkelte aldersgruppers adfærd og symptomer før opstart.

Baggrundsinformationer om børn og unge teenagere

Dette afsnit vil give et indblik i den sammensætning af børn og unge teenagere, der benytter sig af BU&S tilbud.

Tabel 1:

Efterladte børn og unge teenagere			
	Piger	Drenge	Samlet
2-9 år	6	5	11
10-12 år	3	3	6
13-15 år	6	3	9
Samlet	15	11	26

I tabellen ser vi kønsfordelingen i de forskellige alderskategorier. I alt har 26 svaret, hvoraf 15 er piger og 11 er drenge. Der er næsten dobbelt så mange børn i alderskategorien 2-9 år, i forhold til alderskategorien 10-12 år.

Tabel 2:

Fordeling på død mor og/eller far ud fra aldersgruppe				
	Mor	Far	Begge	Samlet
2-9 år	4	5	1	10
10-12 år	3	3	0	6
13-15 år	3	6	0	9
Samlet	10	14	1	25

Ud fra denne tabel kan vi læse, at 24 ud af de 25, der har svaret på spørgsmålet, har mistet én forælder. Der er altså 1 barn, der både har mistet sin mor og far.

De to nedenstående tabeller viser børn og unge teenagers sociale engagement efter tab og ved første måling.

Tabel 3:

Børn og unges sociale engagement efter tab		
	Mindre sammen med kammerater	Mere sammen med kammerater
2-9 år	10%	20%
10-12 år	33,3%	0%
13-15 år	22,2%	11,1%
Samlet	20%	12%

Denne tabel viser reaktioner på tab, i form af at være mere eller mindre sammen med kammerater. Det at være mere sammen med kammerater kan være en måde at glemme og flygte fra sorgen og hjemmet, hvorimod det at være mindre sammen med kammerater, kan være et udtryk for mindsket selvtillid og en øget følelse af anderledeshed ift. kammerater. Vi har derfor medtaget begge kategorier i denne fremvisning, da reaktioner er interessante.

5 ud af 25 børn og unge teenagere, hvilket svarer til 20 %, er mindre sammen med kammerater efter tab, hvorimod 3 ud af de 25, svarende til 12 %, er mere sammen med kammerater efter tab. I alt har 32 % ændret deres sociale arrangement med kammerater efter tabet af en eller begge forældre. 68 % af de i alt 25 adspurgte børn og unge teenagere har ikke ændret deres sociale arrangement efter tabet.

Ud fra ovenstående tabel kan vi se, at alle tre aldersgrupper har reageret i lige stort omfang på tabet. Måden reaktionen kommer til udtryk på er dog forskellig, nogle reagerer ved at være mere sammen med kammerater, hvorimod andre reagerer ved at være mindre sammen med kammerater. Fælles for alle alderskategorier er, at ca. 30 % har ændret deres sociale engagement med kammerater efter tabet.

Tabel 4:

Børn og unges sociale engagement efter tab		
	Deltager i færre fritidsaktiviteter	Deltager i flere fritidsaktiviteter
2-9 år	30%	10%
10-12 år	0%	0%
13-15 år	22,2%	11,1%
Samlet	20%	8%

Denne tabel viser reaktioner på tab i form af at deltage i færre eller flere fritidsaktiviteter. I denne tabel ses det, at 20 % af børn og unge teenagere deltager i færre aktiviteter efter tab, hvorimod 8 % deltager i flere fritidsaktiviteter efter tab. I alt har 28 % ændret deres deltagelse i fritidsaktiviteter, hvorimod 72 % ikke har.

Der er ingen af de 10-12 årige, der har ændret deres adfærd når det kommer til deltagelse i fritidsaktiviteter. Både de yngste og ældste deltager i færre fritidsaktiviteter efter tabet.

Overordnet set lader det til, at børn og unge teenagers sociale engagement falder efter tab. 20 % er mindre sammen med kammerater og deltager i færre aktiviteter efter tab, hvorimod kun 10 % er mere socialt engagerede i form af at være sammen med kammerater og deltage i flere fritidsaktiviteter, efter tab.

Adfærd og symptomer efter tab

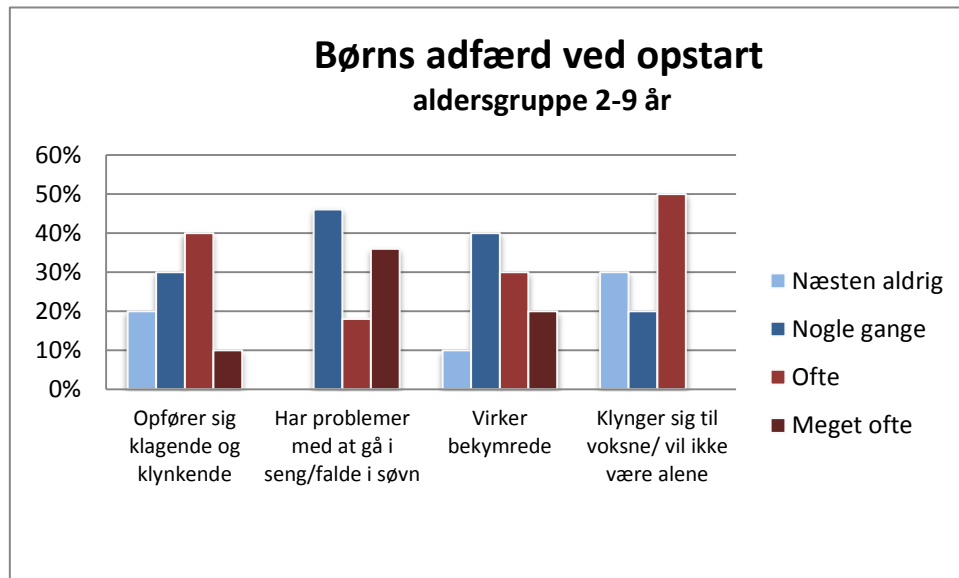
Næste afsnit beskriver de forskellige symptomer og adfærdsmønstre børnene har udvist *den sidste måned*, inden opstart hos BU&S. Ved efter-målingen, som foretages ved afslutningen af et forløb, spørges der ind til, om nogle af disse adfærdsmønstre har ændret sig, for at kunne tale om en egentlig effekt af forløbet i BU&S.

Da de adspurgtes adfærd kommer til udtryk på forskellig vis alt efter deres alderstrin, har vi valgt at foretage en deskriptiv analyse af de enkelte aldersgrupper, for at kunne udtale os mere specifikt om disse. Da vi som bekendt endnu ikke kan sige noget om effekten af BU&S tilbud, har vi valgt at udvælge 4-5 spørgsmål indenfor hver aldersgruppe, som vi vurderer, er bemærkelsesværdigt. Det er således en præsentation af udvalgte tendenser fra spørgeskemaet, som kan give os et umiddelbart billede af gruppernes belastningsgrad ved opstart i BU&S.

Efterladte børn, aldersgruppe 2-9 år

Spørgeskemaet til børn i denne alderskategori er besvaret af børnenes forældre eller primære omsorgspersoner. Vi har valgt at fokusere på 4 spørgsmål, da særligt disse viser en foruroligende adfærd hos barnet efter tab.

Figur 1: Børns adfærd den sidste måned, ved opstart

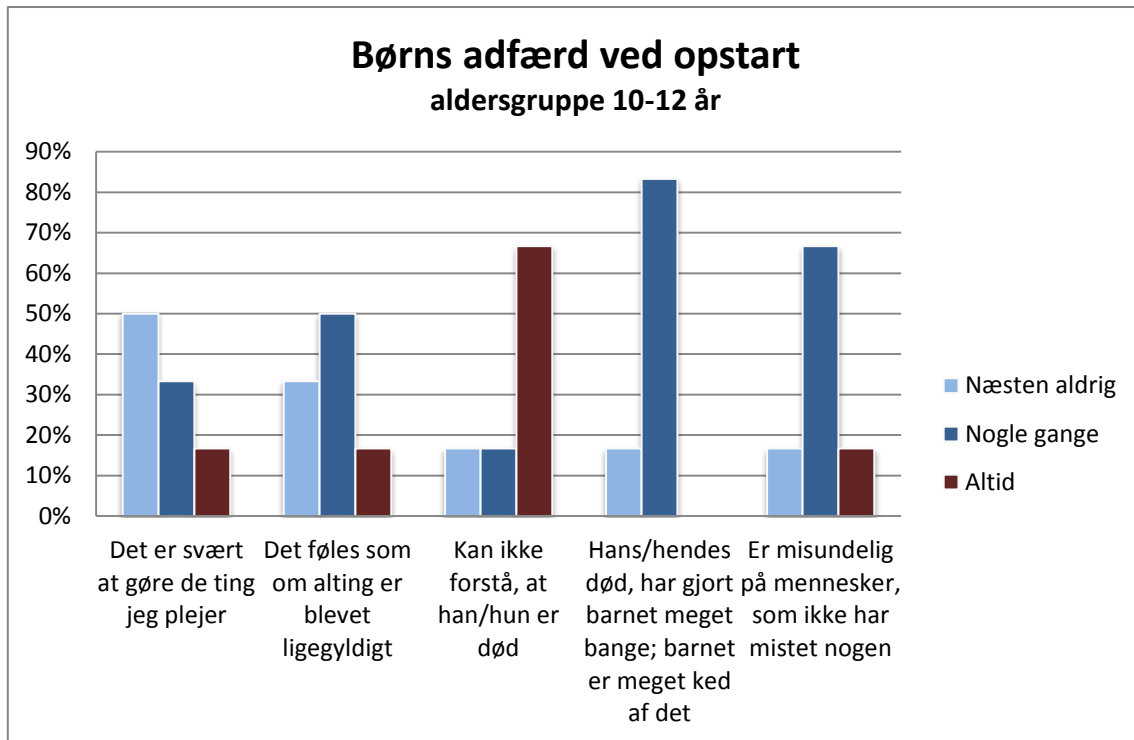

Ud fra figuren kan vi læse at 50 % af de adspurgte børn ofte eller meget ofte har opført sig klagende og klynkende den sidste måned inden opstart. 54 % af børnene, hvilke svarer til 6 børn ud af de 11 adspurgte, har den sidste måned ofte eller meget ofte haft problemer med at gå i seng og/eller falde i søvn. Hele 50 % af børnene virker ofte eller meget ofte bekymrede inden for den sidste måned og 50 % klynger sig ofte til en voksen og har svært ved at være alene. Der tegner sig et billede af den yngste aldersgruppe, som viser at ca. halvdelen af børnene har svært ved at sove, virker bekymrede og klynkende samt har svært ved at være alene. Det er adfærdsmønstre, som vi ofte ser hos denne målgruppe hvor regression, øget afhængighed og angst kan præge hverdagen i familier med små børn, som har mistet en forælder eller begge forældre.

Efterladte børn, aldersgruppe 10-12 år

Børnene i denne alderskategori har i samråd med forældre/omsorgsperson besvaret på spørgeskemaet. Vi har udvalgt de 5 spørgsmålskategorier, der er særlige interessante for denne aldersgruppe. Dette er illustreret i figuren nedenfor.

Figur 2: Børns adfærd den sidste måned, ved opstart

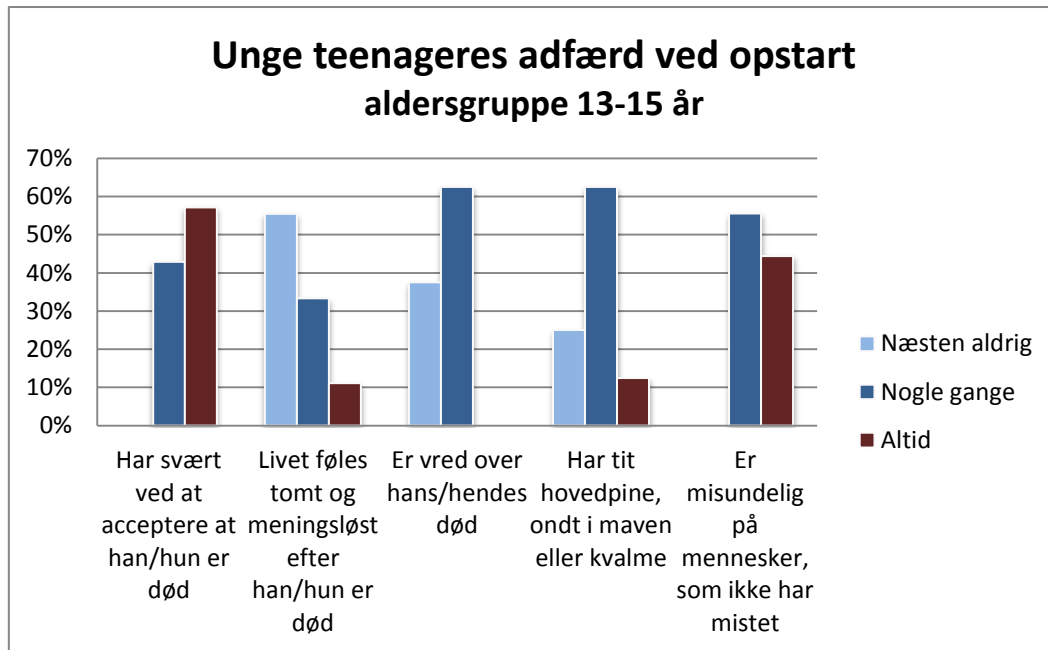
Ud fra figuren kan vi læse, at 50% altid eller nogle gange, inden for den sidste måned, finder det svært at gøre hvad det plejer efter tabet, dette svarer til 3 børn ud af de i alt 6 adspurgte. 17%, svarende til 1 barn, synes altid det følges som om, at alting er blevet ligegyldigt efter tabet. 50% af de adspurgte i denne kategori synes nogle gange alting føles ligegyldigt. 67% har svaret 'altid' når de er blevet adspurgt, om de den sidste måned har haft svært ved at forstå, at deres mor eller far er død. 83% af de adspurgte, hvilke vil sige 5 børn, har svaret, at de nogle gange inden for den sidste måned har følt sig mere bange og ked af det. Der er dog ingen af de adspurgte, der den sidste måned altid har været bange eller meget ked af det pga. tabet. Hvis vi vender blikket mod om barnet føler sig misundelig på andre, som ikke har mistet, ser vi, at 67% af børnen nogle gange har haft denne følelse. Kun 1 barn har den næsten aldrig og 1 barn altid.

Der tegner sig et billed af den mellemste aldersgruppe, som viser, at langt over halvdelen altid har svært ved at forstå, at de har mistet en forældre. Langt over halvdelen er nogle gange eller ofte meget bange og ked af det, og misunder dem, som ikke har mistet nogen. Ca. halvdelen har nogle gange eller altid svært ved at gøre de ting de plejer, og oplever at alt er blevet ligegyldigt. Dette adfærdsmønster er ikke ualmindeligt for efterladte børn i denne aldersgruppe, som ofte oplever en øget usikkerhed – både i forhold til skolearbejde og samvær med kammerater- og et gennemgribende meningstab ved tilværelsen

Efterladte unge teenagere, aldersgruppe 13-15 år

De unge teenagere har vi opfordret til selv besvaret spørgsmålene. Vi har udvalgt de 5 spørgsmålskategorier, der er særlige interessante for denne aldersgruppe. Dette er illustreret i figuren nedenfor.

Figur 3: Unge teenagers adfærd den sidste måned, ved opstart

I denne tabel ses det, at 57 %, hvilket svarer til 4 ud af 7 unge teenagere, altid finder det svært at acceptere tabet af en forælder. 1 ud af 9 unge teenagere oplever, at livet altid føles tomt og meningsløst, efter de har mistet, hvorimod 3 ud af de 9 nogle gange har disse følelser. 5 ud af 8 børn er nogle gange vrede over at have mistet, dette svarer til 62,5 %. 1 ud af 8 unge teenagere har altid hovedpine, ondt i maven eller kvalme, hvorimod 5 ud af 8, nogle gange har disse fysiske ubehag. 44 % af de unge teenagere har den sidste måned altid været misundelig på mennesker, som ikke har mistet en forælder. De resterende 66 %, svarende til 5 ud af 9, er nogle gange misundelige på andre, som ikke har mistet.

Der tegner sig altså et billede af en gruppe af sårbare unge teenagere, hvis sorg bl.a. kommer til udtryk som en oplevelse af meningsløshed og vrede. Deres sorg er modsat de yngre, som har mistet, mere introvert, idet de oplever fysiske ubehag efter tabet. Dette er adfærdsmønstre og følelser vi ofte ser hos unge teenagere, som har mistet. De har svært ved at acceptere tabet, hvorfor hverdagen præges af meningsløshed, vrede og misundelse. Dette er følelser, der kan få alvorlige konsekvenser for deres sociale relationer og uddannelsesforløb - nu og på sigt.

Opsummering

Dette notat har beskrevet de efterladte børn og unges karakteristika og belastningsgrad inden opstart i BU&S.

Vi kan ud fra tabel 3 og 4 udlede, at ca. 30 % af de 2-15 årige i indeværende evaluering, har ændret deres sociale engagement efter tabet af en forælder. Ud fra før-målingerne kan vi ligeledes udlede, at børnene har forskellige symptomer på baggrund af deres alder:

- *Børn i alderen 2-9 år* virker efter tabet ofte bekymrede og har svært ved at sove. De klynger sig ofte til de voksne og har en klynkende og klagende adfærd.
- *Børn i alderen 10-12 år* har svært ved at forstå tabet. Tabet har medført tomhed og meningstab og børnene har ofte svært ved at gøre ting, som de plejer at gøre. Tabet har også medført, at børnene ofte oplever, at de er misundelige på andre, som ikke har mistet. Samtidig har tabet gjort, at børnene i denne alderskategori nogle gange bliver meget kede af det og bange.
- *De unge teenagere i alderen 13-15 år* har svært ved at acceptere tabet. De føler nogle gange vrede og fysisk ubehag i form af hovedpine, ondt i maven eller kvalme. Tabet har for mange af de unge teenagere medført en følelse af tomhed og misundelse på andre, som ikke har mistet.

Vi kan ud fra ovenstående punkter berette om en gruppe børn og unge, der ved opstart udviser sårbarhed på en række risikofaktorer. Vi forventer at have tilstrækkeligt data fra efter-målingen i sommeren 2014 til at kunne give et billede af, om BU&S intervention har mindsket belastningsgraden hos efterladte børn og unge i alderen 2-15 år, som har modtaget et tilbud.